

Slutsatser och rekommendationer (sammanfattning)

Förvaltningens opartiskhet förutsätter att det i organens medlemskap i kommuner och välfärdsområden inte ingår personer vars opartiskhet kan ifrågasättas. Dessutom kräver detta förvaltningens funktionalitet och en effektiv beslutsfattandeprocess. Förverkligandet av demokratin samt främjandet av deltagande och påverkan är centrala principer som ligger till grund för självstyrelsen. I promemorian har arbetsgruppen granskat fenomenets omfattning när det gäller att samtidigt verka som förtroendevald på flera förvaltningsnivåer, hur den nuvarande regleringen fungerar samt eventuella utvecklingsbehov. Dessutom har flera alternativ för välfärdsområdets personals valbarhet till områdesstyrelsen granskats.

Arbetsgruppens viktigaste bedömningar och rekommendationer i sammandrag:

1. Rätten att ställa upp som kandidat anses vara en central val- och delaktighetsrättighet, och det är inte i detta skede ändamålsenligt att begränsa den rätten genom bestämmelser.
2. Samtidiga förtroendeuppdrag på flera förvaltningsnivåer begränsar deltagandet i den representativa demokratin om uppdragen koncentreras till samma personer. Dubbelroller leder oundvikligen till intressekonflikter och spänningar. Det är rekommendabelt att främja god förvaltning och politisk mångfald så att förtroendeuppdragen inte i för stor utsträckning samlas hos samma personer. Eftersom lagen inte innehåller valbarhetsbegränsningar för att samtidigt verka som förtroendevald i kommun och välfärdsområde är detta framför allt en politisk avvägning. Den primära lösningen är att beakta detta perspektiv vid kandidatuppställningen vid välfärdsområdesval och kommunalval samt efter valet vid politiska förhandlingar om välfärdsområdesstyrelsens och kommunstyrelsens samt andra organs sammansättning. Det rekommenderas att så kallade debatter om spelreglerna förs till exempel mellan fullmäktigegrupperna.
3. Intressekonflikterna som uppstår av att samtidigt verka i kommunens och välfärdsområdets organ är strukturella till sin natur på grund av närheten och gränssnitten mellan kommunens och välfärdsområdets uppgifter. Det är också möjligt att kommunen är part eller intressent i vissa av välfärdsområdets beslut. Särskilt det att samtidigt vara medlem i välfärdsområdesstyrelsen och kommunstyrelsen samt kommundirektörens medlemskap i områdesstyrelsen kan leda till återkommande intressekonflikter där enbart jävsbestämmelserna inte nödvändigtvis räcker till. Även om det är möjligt och rekommendabelt att i förväg undvika ofta upprepade jävs- och beslutskonflikter redan vid valet av organens medlemmar, anses det befogat med en lagstiftningslösning för att i förväg undvika återkommande intressekonflikter genom att införa nya organspecifika valbarhetsbegränsningar för att samtidigt verka i välfärdsområdesstyrelsen och kommunstyrelsen eller som kommundirektör eller borgmästare. På motsvarande sätt kan

det vara befogat att begränsa välfärdsområdesdirektörens möjlighet att verka i en kommunstyrelse inom området.

4. Det är ändamålsenligt att följa utvecklingen av antalet samtidiga förtroendeuppdrag i välfärdsområdena både allmänt och på organens nivå samt den rättspraxis som uppstår. Den samtidiga verksamheten i välfärdsområdesstyrelsen och kommunstyrelsen har minskat avsevärt efter områdesvalet 2022. Under fullmäktigeperioden som inleddes 2025 fungerar endast 15 personer samtidigt som medlemmar både i kommunstyrelsen och välfärdsområdesstyrelsen. Enligt uppgifter till arbetsgruppen har även situationerna som gäller jäv minskat, och tolkningarna har delvis stabiliserats. Rättspraxis har dock ännu knappt utvecklats.

5. Enligt arbetsgruppen bör transparensen kring verksamhet på flera förvaltningsnivåer förbättras. Väljarna bör få bättre information om huruvida samma kandidat samtidigt ställer upp i välfärdsområdesval och kommunalval. Transparensen kring att samtidigt kandidera i välfärdsområdes- och kommunalval samt synliggörandet av dubbelroller bör främjas genom kandidaternas, partiernas och andra aktörers kommunikation, valkampanjer och genom att utveckla valkompasser. Dessutom kan transparensen för dem som blivit valda förbättras genom att i regleringen om bindningsredovisningar i välfärdsområdeslagen och kommunallagen beakta verksamhet på flera förvaltningsnivåer.

6. Högsta förvaltningsdomstolens prejudikat HFD 2025:26 har preciserat välfärdsområdets personals verksamhet som medlem i områdesstyrelsen. Därför finns det enligt arbetsgruppen inget nödvändigt behov av att ändra eller precisera valbarhetsbestämmelsen. Prejudikatet anses styra rättsläget tillräckligt med beaktande av övriga valbarhetsbegränsningar. Arbetsgruppen har bedömt olika möjliga lagstiftningslösningar för att precisera bestämmelsen och funnit det problematiskt att föreskriva om en noggrant avgränsad begränsning av valbarheten eller en begränsning som beaktar alla situationer. Tillämpningen av valbarhetsbestämmelserna förutsätter alltid en prövning från fall till fall om man inte vill stifta omfattande valbarhetsbegränsningar. Det skulle vara möjligt att utveckla bestämmelsen riskbaserat genom att rikta valbarhetsbegränsningen till personer som sköter lagstadgade uppgifter för välfärdsområdesstyrelsen och bereder beslut som gäller dessa uppgifter. Enligt arbetsgruppen skulle det dock vara ändamålsenligt att säkerställa områdesstyrelsens funktionsförmåga genom att utveckla bestämmelserna. Välfärdsområdesstyrelsen och dess ordförande har en central lednings- och arbetsgivarroll. Därför bör valbarheten till välfärdsområdesstyrelsens presidium för personer som är anställda hos ett välfärdsområde eller en sammanslutning eller stiftelse där välfärdsområdet har bestämmande inflytande begränsas genom en ny begränsning av valbarheten. Dessutom vore det ändamålsenligt att minska kvoten för dem som är anställda av välfärdsområdet och dess koncern.